

Vale
spikkelbladroller
Cnephasia
genitalana
man
Foto: G.Tuinstra
(zie pag.20)

Vale
spikkelbladroller
Cnephasia
genitalana
vrouw
Foto: G.Tuinstra
(zie pag.20)

Moerasspikkel-
bladroller
Cnephasia
pasiuana
man.
Foto:G.Tuinstra
(zie pag.20)

Moerasspikkel-
bladroller
Cnephasia pasiuana man.
Foto: Tuinstra
(zie pag 20)

Pruimenmot
Grapholita funebrana
man.
Foto: G. Tuinstra
(zie pag. 22)

Galdwergblad-
roller
Pammene gallicolana
man
Foto: G. Tuinstra
(zie pag 22)

zetten. Ook kunnen er enkele oudere sleedoornstruiken worden opgeruimd, zodat er verjonging optreedt. Andries zal deze adviezen doorgeven aan de plantsoendienst van de gemeente, waar goed mee wordt samengewerkt.

Tenslotte liepen we naar het parkeerterrein van het sportterrein, waar ook enkele opschieters van sleedoorn tussen de lage begroeiing staan. Hier vond ook Hessel jr. een ei en Menno weer 2 stuks. Anneke vond weer een ei, dus haar dag kon niet meer stuk! De hele dag was er volop zon geweest, dus heerlijk om buiten te zijn. Dat is wel een anders op onze zoektochten geweest. Met een klein groepje zijn we om twee uur nog door gereden naar een andere wijk in Wolvega: de Tuinen, waar ooit ook eens een ei is gevonden. Hier zijn geen eitjes meer aangetroffen.

Totaal zijn deze dag 15 eitjes gevonden. Met de 8 stuks van Menno in oktober, komt het totaal op 23 eitjes van de Sleedoornpage in Wolvega. Dat is toch weer wat meer dan bij de vorige zoektocht, laten we hopen dat een beter beheer er toe zal leiden dat die trend zich voort zal zetten.

Zomaar een aantal waarnemingen uit 2018 Gerrit Tuinstra

Tijdens de laatste bestuursvergadering van onze werkgroep kwam uiteraard ook de vulling van de komende Flinterwille (deze Flinterwille dus) weer aan de orde. Zoals gebruikelijk denken we dan met zijn allen na over onderwerpen, wie er een stukje zou kunnen schrijven, en gaat de voorzitter ook altijd een rondje langs zijn medebestuurders. Ik wist niet direct een onderwerp te bedenken waarover ik iets zou kunnen schrijven. En tot pak 'm beet een uur voordat ik begon met het tikken van dit artikeltje, wist ik dat nog steeds niet. Ik vind het altijd leuk om iets over bepaalde soorten te vertellen, dus pakte ik mijn lijst van waarnemingen van het afgelopen seizoen er bij om een aantal soorten te selecteren.

Zo gezegd zo gedaan. Genoeg interessante waarnemingen, tussen de in totaal circa 4.500 waarnemingen die ik in 2018 verzamelde. In het Lauwersmeer, tijdens de excursie van de werkgroep naar de Wyldemerk, de landelijke excursie van de Secties Ter Haar & Snellen naar duingebieden in Zuid-Holland en nog wat plekken waar ik geweest was. In totaal, en daarvan keek ik op, want dat had ik niet verwacht, heb ik vorig jaar maar liefst 887 soorten waargenomen. Niet alleen de imago's, waarvan de meeste op licht in het Lauwersmeer, maar ook heb ik naar mijnen gezocht, ben ik met kunstmatige feromonen aan de slag geweest etc.

Ik heb een lijstje met diverse soorten samengesteld, waarover ik hieronder in het kort iets vertel. Op alfabetische volgorde.

Acleris aspersana (bruingele boogbladroller)

Een prachtig bladrollertje (familie Tortricidae) is *Acleris aspersana*. De vlinder wordt maar weinig in Nederland waargenomen en is ook in het verleden nooit algemeen geweest. Althans, afgaande op de waarnemingen die getoond worden op de kaartjes op de website Microlepidoptera. In het Lauwersmeer had ik in voorgaande jaren al eens een paar exemplaren van *A. aspersana* gevangen, op een

vochtig grasland met een bijzondere vegetatie, waaronder rode ogenstroost (*Odontites vernus*) en schorrenzoutgras (*Triglochin maritima*). Deze laatste is de voedselplant van een ander klein bladrollertje die ik op deze plek ook ving, de eveneens vrij zeldzame *Gynnidomorpha vectisana* (zwartstipladroller). Maar voor zover bekend groeien er op deze plek geen voedselplanten van *A. aspersana*. Een van de voedselplanten die bekend is voor deze soort is moerasspirea (*Filipendula ulmaria*), een plant die in het Lauwersmeer niet zo heel veel voorkomt. Echter, bij de ingang van het betreffende grasland stond één forse pol moerasspirea. Op deze pol vond ik op 2 juni 2018 een aantal rupsen in samengesponnen bladeren. Een paar daarvan heb ik een paar verzameld om de rupsen uit te kweken en op 27 juni 2018 verscheen er een vlinder: *A. aspersana*. Zo loont het dus de moeite om eens gericht naar bepaalde soorten te zoeken!

Acleris kochiella (iepenbladroller) versus *Ancyliis upupana* (zwarte haakbladroller)
Tijdens de afgelopen najaarsvergadering van de Sectie Snellen, waarvan de leden zich bezig houden met de micro-nachtvlinders, heb ik een praatje gehouden over bepaalde interessante micro's. Ik begon mijn verhaal met een dia die ik ook het jaar daarvoor had laten zien en die twee samengesponnen bladeren van iep (*Ulmus*) toonde, veroorzaakt door een rups, die zich tussen de bladeren bevond. Er zijn diverse soorten micro-nachtvlinders die iep als voedselplant hebben, maar dit was wel een heel specifiek beeld. Op internet vond ik een foto van exact hetzelfde als wat ik gevonden had, waarmee ik aannam dat het om die soort ging: *Acleris kochiella*! Echter, een tijd later was ik aan het rondneuzen op de fraaie website Lepiforum.de, alwaar ik opnieuw een foto vond van de samengesponnen bladeren, maar in dit geval betrof het een heel andere bladroller, *Ancyliis upupana*. Ook de rups vertoonde grote overeenkomsten met de foto's getoond op deze website. Ik moest mijn determinatie dus bijstellen en de soortenlijst voor het Lauwersmeer één soort inkorten.

Apamea sublustris (okergele grasuil)

Tussendoor een macro: *Apamea sublustris*. Deze fraaie uil komt in Nederland vrijwel uitsluitend langs de Noordzeekust voor. Dit geldt ook voor Friesland, waar de vlinder alleen bekend is van Terschelling. Al jaren kijk ik uit naar deze soort in het Lauwersmeergebied, maar tot nog toe zonder resultaat. In de duingebieden in Noord- en Zuid-Holland is *A. sublustris* beslist geen zeldzaamheid. Tijdens eerdere excursies had ik de soort al eens gevangen, en ook dit jaar weer, tijdens de jaarlijkse excursie van de Secties Ter Haar & Snellen in het duingebied Meijndel bij Wassenaar. In totaal 14 exemplaren verschenen op het witte laken en ook door anderen werd de soort rijkelijk gezien.

Blastobasis phycidella (grauwe spaandermot), althans.....

Nog een vangst in Meijndel was die van een vlinder van het geslacht *Blastobasis*. De enige soort die thans uit Nederland bekend is, is *B. phycidella*. Maar de tekening

van de twee in Meijendel gevangen vlinders, leek net wat anders en scherper aangezet te zijn dan dat het geval is bij *B. phycidella*. Het zou hier wel eens kunnen gaan om *B. pannonica*! Tymo Muus was ook al op het spoor van deze soort gekomen, op basis van exemplaren in collecties van derden. Hopelijk kunnen we in de toekomst melden dat het inderdaad om deze soort gaat.

Cnephasia genitalana (vale spikkelbladroller) en *Cnephasia pasiuana* (moerasspikkelbladroller)

Voor veel mensen die zich met micro's bezig houden, of in het bijzonder bladrollers, is het groepje van soorten van het geslacht *Cnephasia* een heel lastige. Met name grijze soorten met een vrij eenvormige tekening, waardoor de meeste soorten behoorlijk op elkaar lijken. Met enige ervaring is wellicht een aantal van de soorten te onderscheiden. Maar enige zekerheid is natuurlijk wel gewenst en daarvoor is het nodig om in veel gevallen onderzoek te doen naar de genitaliën van deze soorten. Die zijn over het algemeen goed van elkaar te onderscheiden, zowel bij de mannetjes als de vrouwtjes.

Om de lijst van het Lauwersmeer, voor wat betreft de *Cnephasia*'s, compleet te krijgen, heb ik de afgelopen jaren steeds een aantal exemplaren gevangen, om ze later op genitaal te kunnen determineren. Het bleek te gaan om een aantal soorten, waaronder *C. genitalana* en *C. pasiuana*. Beide soorten zijn niet algemeen in Nederland, zeker de eerste niet, die vooral bekend is uit de provincie Zeeland. Maar in het Lauwersmeer komt de soort dus ook voor en inmiddels heb ik al een aantal exemplaren vast kunnen stellen, zowel mannetjes als vrouwtjes. Beide hier genoemde soorten staan in deze Flinterwille **afgebeeld op pagina 11 en 12**. *C. genitalana* is een heel kleine *Cnephasia* soort en opvallend aan *C. pasiuana* is de geheel ronde voorrand van de voorvleugel.

Coleophora follicularis (koninginnekruidkokermot)

Voor degene die eens op zoek wil naar kokermotten (familie Coleophoridae), is misschien het zoeken naar *C. follicularis* een leuke uitdaging. Hoewel, de soort is op zich niet moeilijk te vinden en komt in Friesland op verschillende plekken voor. Zelf ken ik de soort vooral van het Lauwersmeergebied, waar de voedselplant koninginnekruid (*Eupatorium cannabinum*) veel voorkomt, zoals op zo veel plaatsen, ook in Friesland. De rupsen veroorzaken kleine vlekmyntjes die aan de bovenzijde van het blad van het koninginnekruid goed zichtbaar zijn. De kokers met daarin de rupsen zitten echter aan de onderzijde van het blad!

Ectoedemia angulifasciella (rozenblaasmijnmot)

Echte mineerders zijn bijvoorbeeld de soorten van het geslacht *Ectoedemia*. Het zijn prachtige, maar zeer kleine vlindertjes. Zeker ook die van *E. angulifasciella*, met een spanwijdte van rond de halve centimeter. Van de imago's moet je het dan ook niet hebben, om deze soort vast te kunnen stellen. Maar wel van de mijnen die de rupsen veroorzaken in de bladeren van rozensoorten, bijvoorbeeld hondsroos (*Rosa*

canina). Reeds in 2017 vond ik in het Lauwersmeer op twee plekken de mijnen en in 2018 opnieuw. Wat apart is, gezien de tot nog toe bekende verspreiding van de soort. Van oudsher komt deze in Zuid-Limburg voor en daarnaast maximaal tot halverwege Nederland, in de provincie Gelderland en het oosten van Overijssel. Er zijn nog een aantal mineerders op roos, waaronder een heel gewone soort, maar deze maakt geen blaasmijn maar een gangmijn (*Stigmella anomalella*). Het is de moeite waard om eens op zoek te gaan naar rozen, en uit te kijken naar blaasmijnen in de bladeren. Als je ze vindt, maak een paar foto's en laat het me weten!

Eupithecia pygmaearia (hoornbloemdwerghspanner)

Op een winderige dag afgelopen zomer (8 juli) was ik overdag op zoek naar vlinders in een paar mooie terreintjes langs de snelweg bij Heerenveen-noord. Prachtige terreintjes met een gevarieerde vegetatie en dat brengt normaal gesproken veel vlinders met zich mee. Maar vandaag niet. Het viel tegen, waarschijnlijk vanwege de wind. Op weg naar huis reed ik langs het industrieterrein en vond een schraal graslandje achter een bedrijfsloods. Er vlogen een aantal icarusblauwtjes en een ander kleine vlindertje, die in eerste instantie uit mijn zicht verdwenen tijdens een windvlaag. Maar even later vloog de vlinder weer op uit de vegetatie en kon ik 'm vangen. Het bleek te gaan om *E. pygmaearia*, een soort waarvan de rupsen op hoornbloem (*Cerastium*) zitten. De plant stond vrij veel tussen de verder grazige vegetatie. Veel dwergspanners zijn uitgesproken nachtactieve soorten, maar *E. pygmaearia* is juist overdag actief en gemakkelijk waar te nemen tijdens het foerageren op bloemen.

Melanthia procellata (witvlekbosrankspanner)

Een paar jaar geleden vingen Merel Zweemer en Jeroen Breidenbach in het Leeuwarder bos de fraaie spanner *M. procellata*. Vroeger was dit een soort die eigenlijk alleen in Zuid-Limburg voorkwam, maar tegenwoordig verspreid door Nederland, mogelijk als gevolg van de aanplant van de voedselplant bosrank (*Clematis*) in tuinen. Op 27 mei 2018 ving ik vlakbij Lauwersoog een exemplaar van deze soort op licht. Bij een enkel exemplaar zou je kunnen vermoeden dat het om een zwerver kan gaan. Daarbij komt dat er in het hele Lauwersmeer – voor zover mij bekend – geen enkele bosrank te vinden is. Maar op 4 juni volgende een tweede exemplaar en op 21 juli een derde! En alle drie de vlinders werden op vrijwel dezelfde plek gevangen en dus geruime tijd na elkaar. Dit sterkt de veronderstelling dat het hier toch om een populatie zal gaan. De vraag is echter waar de bosrank dan groeit... Komend seizoen maar eens verder naar kijken!

Pammene gallicolana (galdwerghbladroller) en *Grapholita funebrana* (pruimenmot)

Het afgelopen seizoen had ik de beschikking over kunstmatige feromonen van wespvlinders. Maar ook voor een aantal soorten bladrollers. Dat dit net zo goed werkt als bij de wespvlinders werd al snel duidelijk. Ik gebruikte een van de feromonen voor het eerst op 21 en 22 mei in een feromoonval. Wanneer de

mannelijke vlinders op het nagebootste vrouwtje afkomen, vallen ze door een soort trechtertje in een klein emmertje alwaar ze achterblijven. De feromonen voor de wespvlinders moeten overdag gebruikt worden, omdat deze soorten dagactief zijn, maar voor de betreffende bladrollers is dat anders. De feromoonval werd dan ook 's avonds opgesteld en voor het eerst gecontroleerd toen het ongeveer een uurtje donker was. En warempel, de eerste exemplaren zaten al in de val. Zeer waarschijnlijk gaat het om *Pammene gallicolana*, een soort die nog maar weinig in Nederland waargenomen is en in Friesland mogelijk slechts één keer. In de val werden een stuk of 20 exemplaren gevangen. Vreemd genoeg, want de rupsen van *P. gallicolana* leven in wespengallen op eik. Eik staat in ieder geval niet in onze tuin en ook niet direct in de omgeving, dus de vlinders zullen van grotere afstand op de feromonen af zijn gekomen. Er is nog een kleine kans dat het niet om *P. gallicolana* gaat, maar om een andere soort. Echter hiervoor is genitaalonderzoek nodig en daarmee is het belangrijk om goede afbeeldingen van de genitaliën te hebben, anders heeft het geen zin om hier aan te beginnen. Ook in het Lauwersmeer en op een plek vlakbij Suameer heb ik de feromoonval opgehangen, eveneens met positief resultaat, d.w.z. meerdere exemplaren van deze soort. Zie voor een **afbeelding** van *P. gallicolana* **pagina 12** in deze Flinterwille.

Een tweede val werd voorzien van een ander feromoon en daarin verscheen een even groot aantal van de bladroller *G. funebrana*. Deze is in Nederland ook niet heel algemeen, althans, de vlinders worden niet zoveel gezien. Toch zouden wel eens meer aanwezig kunnen zijn dan we denken. De rupsen leven in de vruchten van pruimensoorten (*Prunus*), onder andere in sleedoorn (*P. spinosa*). Op de zojuist genoemde andere locaties werden ook exemplaren van *G. funebrana* gevangen. Deze soort werd later in het seizoen (halverwege juni) opnieuw gevangen in de eigen tuin. Zie voor een **afbeelding** van *G. funebrana* **pagina 12** in deze Flinterwille.

Thaumetopoea processionea (eikenprocessierups)

De welbekende eikenprocessierups is al sinds lange tijd uit Friesland bekend en werd voor het eerst te Gorredijk gevangen door Henk en Auke Hunneman. Na de eerste waarneming van het mannetje, en daarna al snel veel meer mannetjes, duurde het nog even voordat ook de eerste vrouwtjes verschenen. En daarna heeft de uitbreiding zich in een razend tempo voortgezet en inmiddels komt deze vlinder over een groot deel van de provincie voor. Niet ieder jaar in even grote aantallen, maar wisselend. De rupsen van de vlinders worden bestreden, vanwege de brandharen die ze hebben. Op veel plekken, maar vooral in het zuidoosten van de provincie, bijvoorbeeld rond Oldeberkoop, zijn in een bepaald deel van het jaar heel veel eiken behangen met een roodwit lintje om de stam, met daarop 'Eikenprocessierups'. In deze bomen zitten of zaten de rupsennesten die geruimd worden of al zijn. Voorgaande jaren zag ik in het Lauwersmeer mondjesmaat de exemplaren van de eikenprocessierups en tot nog toe alleen de mannetjes. Dit jaar was blijkbaar een goed jaar, want op zowel 27 als 29 juli verschenen enkele tientallen exemplaren op het witte laken. En tussen al die mannetjes bevond zich hier voor het eerst ook een vrouwtje. Kort daarvoor, op 25

juli, stond ik met de lamp aan de kust bij Zwarte Haan en ook hier kwam een eikenprocessierups-vlinder op de lamp af!

Xanthorhoe biriviata (springzaadbandspanner)

De laatste soort in dit artikelje is *X. biriviata*, een middelgrote spanner. Er zijn nog een aantal soorten in onze contreien van het geslacht *Xanthorhoe*, maar over het algemeen zijn dit heel gewone soorten die op heel verschillende plekken voorkomen. Dit geldt niet voor *X. biriviata*, want deze is juist zeldzamer en kritischer in het kiezen van zijn biotoop, waar springzaad (*Impatiens*) aanwezig moet zijn, want hier leven de rupsen op. Jaren geleden ving ik een aantal exemplaren in de Alde Feanen nabij Eernewoude, maar daarna zag ik ze eigenlijk nooit weer. Dit jaar kwam een exemplaar op het laken zitten, op 15 juli, in het Lauwersmeer. Ook hier had ik de soort nog nooit eerder gezien en het was dus een mooie aanvulling op de lijst!

Nachtvlinders in 'De Fochtel' Judith en Jan Bouma

Jaren geleden werd eens geopperd om te nachtvlinders bij ons in de tuin, onafhankelijk van elkaar kreeg ik ook van anderen van de Vlinderwerkgroep Friesland dit idee aangedragen.

We wonen in Fochteloo, wat verder van de straat af tussen de weilanden. Aan één kant een boer (met bomen ertussen), aan de een andere kant stond maïs. De grote tuin is voor een groot deel omzoomd met een bomenrij en een deel 'bos(je)'. In het midden nog een vijver. Op allerlei plaatsen kon een laken geplaatst worden zonder elkaar te hinderen.

Hemelsbreed van ons 'paradijs' naar de parkeerplaats in de bocht bij het Fochtelooërveen is 3,3 km.

Eindelijk dan maar eens een datum geprikt, van 3 op 4 augustus kwamen Jannie en Siep, Anneke, Andy, Gerard en Reinie bij ons. Gerrit wilde wel, maar zijn eerste vakantiedag weerhield hem ...

Rond 20.00 uur druppelde het gezelschap binnen, buiten eigenlijk. Het was een zwoele avond te midden van de langdurige hittegolf in ons landje. De zon zou rond 21.30 uur ondergaan en de temperatuur is niet beneden de 15°C geweest.

Gestart met koffie uiteraard, wakker blijven is toch een must met nachtvlinders ...

Een rondje door de tuin gelopen om te bepalen wie waar zou gaan staan. De lakens met lampen werden geplaatst, generatoren waren niet nodig. Met een verlengsnoer hier en daar ging het prima. Een verzoek van de 'boerman' was dat het niet teveel lawaai moest geven omdat hij heel vroeg naar bed gaat en weer erg vroeg uit de veren moest. Geen enkel probleem uiteraard. We mochten ook op zijn terrein, wat achteraf niet gedaan werd vanwege de wat eentonige, wat winderige hoek.

Anneke trof het niet, de ene na de andere Hoornaar kwam op het laken zitten op het mooi beschut plekje tussen de vijver en het bosje! Alles dapper verplaatst en het probleem was opgelost, ook al was het nieuwe plekje net wat minder aantrekkelijk